

**ACTA TERRAE
FOGARASIENSIS**

Comitetul științific/Scientific committee:

Prof. univ. emerit dr. **IOAN OPRIȘ**, București
Prof. univ. dr. emerit **KONRAD GÜNDISH**, München
Prof. univ. dr. habil. **SVETLANA CEBOTARI**, Chișinău
Prof. univ. dr. **SABIN ADRIAN LUCA**, Sibiu
Prof. univ. dr. **ANDREI MARGA**, Cluj-Napoca
Prof. univ. emerit dr. **ANTAL LUKÁCS**, București
Prof. univ. dr. **EUGEN STRĂUȚIU**, Sibiu
Prof. univ. emerit dr. **GHEORGHE ROȘCULEȚ**, Brașov
Conf. univ. dr. **SERGIU MATVEEV**, Chișinău
Cercetător științific I dr. **GHEORGHE LAZĂR**, București
Prof. dr. **VASILE MĂRCULEȚ**, Mediaș
Cercetător științific III dr. habil. **DUMITRU-CĂTĂLIN ROGOJANU**, Deva

Colegiul de redacție/Editorial board:

Cercetător științific II dr. **CONSTANTIN BĂJENARU** – redactor șef
Dr. **GHEORGHE FARAON** – membru
Dr. **AUREL DRAGNE** – membru
JUDIT GRAPĂ – membru
HORIA PIRĂU – secretar de redacție

Adresa de corespondență:	Correspondence address:
MUZEUL ȚĂRII FĂGĂRAȘULUI „VALER LITERAT”	RO – 505200, FĂGĂRAȘ
505200, FĂGĂRAȘ	Mihai Viteazul St., No. 1,
P-ța Mihai Viteazul, nr. 1, jud. Brașov	Tel. (+40) (368) 404287
Tel. 0368/404287	

muzeufagaras@yahoo.com

www.cetateafagarasului.ro; www.muzeufagaras.ro

2025. MUZEUL ȚĂRII FĂGĂRAȘULUI „VALER LITERAT”
ISSN – 2285 – 5130
ISSN-L – 2285 – 5130
ACTA TERRAE FOGARASIENSIS (online)
ISSN 2810 – 3246
ISSN-L 2285 – 5130

**MUZEUL ȚĂRII FĂGĂRAȘULUI
„VALER LITERAT”**

**ACTA TERRAE
FOGARASIENSIS
XIV**

(Ediție on-line)

**Făgăraș
2025**

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine exclusiv autorilor

Tehnoredactare și corectură: Constantin BĂJENARU

SUMAR CONTENTS

ARHEOLOGIE – ISTORIE ARCHAEOLOGY – HISTORY

Mihai CHIRIAC, Horia PIRĂU, Gheorghe FARAON – A new interpretation of a Roman inscription from the Făgăraș Country Museum „Valer Literat”	13
<i>A new interpretation of a Roman inscription from the Făgăraș Country Museum „Valer Literat”</i>	13
Abstract	13
Vasile MĂRCULEȚ – Garda imperială mongolă (<i>Keşik</i>) în timpul lui Chinggis Han și Ögö dai. Aspecte ale constituirii, organizării și funcționării, reflectate în <i>Istoria secretă a mongolilor</i>	17
<i>The Mongol Imperial Guard (Keşik) in the time of Chinggis Han and Ögö dai. Aspects of constitution, organization and functioning, reflected in The secret history of the Mongols</i>	17
Abstract	17
Judit GRAPĂ, Aurel DRAGNE – „Cetatea veche a Făgărașului”. Considerații istorice pe seama unui vechi toponim în lumina unor noi date documentare	44
<i>The „Old Fortress” of Făgăraș. Historical considerations of the basis of an old toponym, in light of recent evidence</i>	44
Abstract	44
Ela COSMA – Semnificația istorico-juridică a Convenției de pace româno-săsești de la Cristian (1383) ca aplicare mixtă a „Jus valachicum” și a dreptului municipal german	80
<i>Legal historical significance of the Romanian-Saxon peace Convention of Cristian (1383) as a mixed application of „Jus Valachicum” and German municipal law</i>	80
Abstract	80
Horățiu Dorin GROZA – Morminte identificate în fostul cor al Bisericii Reformate din Turda Veche	91
<i>Graves identified in the former choir of the Reformed Church in Turda Veche</i>	91
Abstract	91
Vasile TABĂRĂ – Atitudinea autorităților ungare și austriece față de mănăstirile românești din Țara Făgărașului	105
<i>The attitude of the Hungarian and Austrian authorities towards the romanian monasteries in the Făgăraș Land</i>	105
Abstract	105

Ionel BOAMFĂ – Despre aleşii locali din Țara Oltului	125
<i>About the local elected leaders from the Olt Country</i>	125
Abstract	125
Claudia Elena SIMA – Zălogirea satelor în timpul principelui Gheorghe Rákóczi I	138
<i>The pledging of villages during the reign of prince George I Rákóczi</i>	138
Abstract	138
Antal LUKÁCS, Daniel BREABĂN – Diploma de înnobilare a preotului român ortodox Ioan Popa din Galați, 14 martie 1668	154
<i>Ennoblement diploma for the romanian orthodox priest Ioan Popa from Galați, 14 March 1668</i>	154
Abstract	154
Judit GRAPĂ – Fântâna Principesei	161
<i>The Princess Fountain</i>	161
Abstract	161
Constantin MĂNESCU – Idelile lui Jean-Jaques Rousseau în opera <i>Contractul social</i>	168
<i>Jean-Jaques Rousseau's ideas in The social contract</i>	168
Abstract	168
Ioan-Armand STREZA – Aspecte privind interacțiuni instituționale ale Vicariatului greco-catolic Făgăraș	177
<i>Aspects regarding institutional interactions of the Greek Catholic Vicariate of Făgăraș</i>	177
Abstract	177
Constantin M. PATRAULEA – Ion Heliade Rădulescu – între Târgoviște și Pietroșița. Reconstituiri genealogice	187
<i>Ion Heliade Rădulescu – between Târgoviște and Pietroșița. Genealogical reconstitutions</i>	187
Abstract	187
Alexandru CIOCÎLTAN – Nașteri, decese și spor natural în Parohia Romano-Catolică din Făgăraș (1801-1850)	197
<i>Births, deaths and natural growth in the Catholic Parish of Făgăraș (1801-1850)</i>	197
Abstract	197
Marius CÂMPEANU – Câteva considerații referitoare la bisericile dispărute din arealul comunei Fărcașa (județul Maramureș)	215
<i>Some considerations regarding the disappeared churches in the area of Fărcașa commune (Maramureș County)</i>	215
Abstract	215
Dumitru NOANE – Memoriul din 1860 redactat de Alexandru Papiu Ilarian – un ghid pentru orientarea domnitorului Al. Ioan Cuza în problema Transilvaniei	224
<i>The 1860 memoir written by Alexandru Papiu Ilarian – a guide for the orientation of prince Al. Ioan Cuza in the Transylvanian problem</i>	224
Abstract	224
Constantin BĂJENARU – Tineri din comitatul Făgăraș studioși la Gimnaziul „Mare” Ortodox din Brașov în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea	251

<i>Youngs people from Făgăraș County studying at the „Great” Orthodox Gymnasium in Brașov in the last decade of the 19th century</i>	251
Abstract	251
Nicolae TEȘCULĂ – Diploma de fondare a Lojei „Steilauwacht” nr. 16 Sighișoara, a Ordinului Bunilor Templieri la 10 mai 1908	289
<i>The founding diploma of the „Steilauwacht” Loyge No. 16 Sighișoara, of the Order of the Good Templars, May 10, 1908</i>	289
Abstract	289
Lorena-Codruța TRUFIN – Aurel Vlaicu în ziarul <i>Olteanul</i> . 1909-1913	297
<i>Aurel Vlaicu in the newspaper Olteanul. 1909-1913</i>	297
Abstract	297
Alexandru BUCUR-VEȘTEMEANUL – Augustin Maior (1882-1963), fondator al școlii de telegrafie și telefonie din Ardeal și al școlii de fizică teoretică din România	303
<i>Augustin Maior (1882-1963), founder of the Transylvanian telegraphy and telephony school, and of the Romanian theoretical physics school</i>	303
Abstract	303
Emil STOIAN – Generalul Traian Moșoiu, treptele ierarhiei militare	310
<i>General Traian Moșoiu, the steps of the military hierarchy</i>	310
Abstract	310
Petre DIN – Ștefan Zeletin, memorialist al Primului Război Mondial	322
<i>Ștefan Zeletin, memorialist of the First World War</i>	322
Abstract	322
Eugen STRĂUȚIU – Carpații și Transilvania în analizele geopoliticii clasice românești	331
<i>The Carpathians and Transylvania in the analyses of classical romanian Geopolitics</i>	331
Abstract	331
Ion Valer XENOFONTOV – Activitatea Imprimeriei Statului cu sediul la Chișinău în perioada interbelică	342
<i>Activity of the State Printing works based in Chișinău in the interwar period</i>	342
Abstract	342
Cristian MAREȘ – Asaltul vânătorilor de munte în Caucaz. Cucerirea Nalchikului	355
<i>The assault of the mountain troops in the Caucasus. The conquest of Nalchik</i>	355
Abstract	355
Răzvan Mihai NEAGU – Sub lupa Securității. Viața omului politic din Turda, Vasile Meșter (1875-1965), în timpul regimului comunist	371
<i>Under the magnifying glass of the Securitate. The life of the politician Vasile Meșter (1875-1965) from Turda during the communist regime</i>	371
Abstract	371
Sebastian MĂLUȘELU, Nicoleta PETCU – Maica Sebastiana Ciolan – o viață închinată semenilor	379
<i>Mother Sebastiana Ciolan – a life dedicated to others</i>	379
Abstract	379
Adrian DOLGHI – Universul obiectelor materiale ca sursă de cercetare a vieții cotidiene în RSS Moldovenească (1944-1961)	393

<i>The universe of material objects as a source for researching everyday life in the Moldavian SSR (1944-1961)</i>	393
Abstract	393
Adrian DOLGHI, Alina FELEA – Aventuri agricole în RSS Moldovenească: cultivarea experimentală a citricelor	404
<i>Agricultural adventures in the Moldavian SSR: experimental citrus cultivation</i>	404
Abstract	404
Maria COCU, Lidia PRISAC – Contribuția femeilor de știință la Institutul de Chimie al Academiei de Științe a RSS Moldovenești (1960-1970)	425
<i>The womens contribution in science at the Chemistry Institute of the Moldavian SSR Academy of Sciences (1960-1970)</i>	425
Abstract	425
Asea M. TIMUȘ – Componenta etnogeografică a entomologilor din Moldova sovietică	434
<i>The ethnogeographic composition of entomologists from Soviet Moldova</i> ...	434
Abstract	434
Svetlana CEBOTARI – Dimensiunea duală a portului Giurgiulești: vector economic și vulnerabilitate geopolitică	440
<i>The dual dimension of the Giurgiulești Port: economic vector and geopolitical vulnerability</i>	440
Abstract	440

PATRIMONIU HERITAGE

Rozalinda POSEA, Laura GURIȚĂ – Două vase funerare de la Cașolț, itinerariu între colecția privată și cea publică	455
<i>Two funerary vessels from Cașolț, itinerary between the private and public collections</i>	455
Abstract	455
Constantin ITTU – Influențe sud-transilvane în lumea cărții românești vechi tipărită în Bucovina Habsburgică	469
<i>Southern-Transylvanian influences in the world of old Romanian books printed in Habsburg Bucovina</i>	469
Abstract	469
Ramona-Monica LAZĂR – Chestiunea limbii române în corespondența dintre Iacob Negruzzi și clericul ardelean Ilarion Pușcariu (1878-1879)	476
<i>The issue of the romanian language in the correspondence between Iacob Negruzzi and the transylvanian cleric Ilarion Pușcariu (1878-1879)</i>	476
Abstract	476
Voica ISTRATE – Vas ceremonial caucazian pentru vin (Kula), din colecțiile Muzeului Județean de Istorie Brașov	481
<i>A caucasian ceremonial wine vessel (Kula), in the collection of the Brașov</i>	

County Museum of History	481
Abstract	481
Amalia DRAGNE – Cartea poștală în colecțiile Muzeului Țării Făgărașului „Valer Literat” în lumina unei donații recente	491
<i>The postcards in the collections of the „Valer Literat” Museum of Făgăraș Country in light of recent donation</i>	491
Abstract	491
Luana-Marcela COJANU – Familia Clinciu – păstrătoare a ocupațiilor tradiționale din zona Bran	506
<i>The Clinciu family – preserves of traditional occupations from the Bran area</i>	506
Abstract	506
Doralina-Georgiana COCĂ – Gheorghe Coca, un cojocar din satul Șimon	514
<i>Coca Gheorghe, a furrier from the village of Șimon</i>	514
Abstract	514
Gudrun-Liane ITTU – Sculptorul Kurtfritz Handel (1941-2016) – aici și acolo (în România și Germania)	521
<i>Kurtfritz Handel (1941-2016) – here and there (in Romania and in Germany)</i>	521
Abstract	521
Cătălin-Laurențiu BLENDEA – Restaurare consolă stil Biedermeier din patrimoniul Muzeului Țării Făgărașului „Valer Literat”	530
<i>Restoration of Biedermeier style console from the heritage of the Făgăraș Country Museum „Valer Literat”</i>	530
Abstract	530

RECENZII REVIEWS

Anatolie POVESTCA – Ion I. Solcanu (coord.), Adrian-Bogdan Ceobanu, Vasile Ciobanu, Valentin Ciorbea, Mihai Drecin, Ion Ciurcă, Corneliu Pădurean, Anatol Petrencu, <i>Enciclopedie: centenarul Războiului de Întregire și al Marii Uniri (2014-2020)</i> , București, Editura Univers Enciclopedic Gold, Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, 2022, 1712 p.	539
Cristian MAREȘ – Emil Stoian, <i>Regina Maria în amintirile Branului</i> , ediție bilingvă, Baia Mare, Editura Marist, 2025, 390 p.	544
Alexandru BUCUR-VEȘTEMEANUL – Sora Călugărițoiu, <i>Români din toate țările, uniți-vă! Acum, nu niciodată!</i> , [Sibiu, 2025], 354 p.	546

CONTRIBUȚIA FEMEILOR DE ȘTIINȚĂ LA INSTITUTUL DE CHIMIE AL ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A RSS MOLDOVENEȘTI (1960-1970)

Maria COCU¹
Lidia PRISAC²

THE WOMEN CONTRIBUTION IN SCIENCE AT THE CHEMISTRY INSTITUTE OF THE MOLDAVIAN RSS ACADEMY OF SCIENCES (1960-1970)

ABSTRACT

The literature review reveals a significant deficit in the reflection of women's contribution to scientific research, which has not yet been fully exploited in the specialized literature. In this context, the present study aims to highlight the essential role of some female researchers in the development of chemistry, thus also paying homage to the female community involved in the progress of chemical science in Soviet Moldova. In this regard, we recall the work of the female researchers Nelly Proschina, Olga Bologa, Margareta Iampoliscaia and Leila Milcova, most of them disciples of the academician Antonie V. Ablov (1905-1978), who was one of the founders of the Chișinău State University, the Chemistry Institute of the Moldavian SSR Academy of Sciences and the Moldavian SSR Academy of Sciences. In addition to the aspects related to the scientific activity of the protagonists in the field of chemistry, this article also includes biographical elements, by revealing the personal events of the researchers, which, although not directly related to the field of chemistry, are an integral part of their academic and professional career. The information is presented chronologically, emphasizing the indissoluble connection between private life and research. The article is based on unpublished archival sources and specialized literature.

Keywords: history of science, women in chemistry, biographical itinerary, Nelly Proschina, Olga Bologa, Margareta Iampoliscaia, Leila Milcova.

Preliminarii. De-a lungul timpului, cercetările științifice în domeniul chimiei au fost apanajul bărbaților, femeile fiind o prezență minoritară. Prima și cea mai cunoscută femeie din domeniul științei, de origine poloneză, căsătorită cu omul de știință francez Pierre Curie, a fost cercetătoarea Marie Skłodowska-Curie (1867-1934), devenită profesor la Universitatea Sorbona, care și-a dedicat viața cercetărilor în domeniul radioactivității și chimiei³. Grație ei a fost descoperit poloniul și apoi ra-

¹ Cercetător științific coordonator, doctor în științe chimice, Institutul de Chimie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău; e-mail: mariacocu@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8572-0258>.

² Cercetător științific coordonator, doctor în istorie, Biblioteca Științifică (Institut) „A. Lupan”, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău; e-mail: lidiaprisac@yahoo.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3406-3670>.

³ Vezi: Lidia Prisac, Ion Valer Xenofontov, *Istoria contemporană (universală și a românilor). Dicționar enciclopedic*, ed. Constantin Manolache, red. șt. Demir Dragnev et al., Ministerul

diul. În 1903, împreună cu soțul și colegul Henri Becquerel, le-a fost decernat Premiul Nobel pentru Fizică, iar în 1911, doar ei singure, i-a fost decernat Premiul Nobel pentru Chimie. Marie Sklodowska-Curie a fost unica persoană care a câștigat Premiul Nobel pentru două domenii științifice diferite. Fiind un exemplu demn de urmat, aceasta și-a inspirat fiica, Irene Joliot-Curie, căreia, împreună cu soțul, în 1935, le-a fost decernat un nou Premiul Nobel pentru Chimie.

În ceea ce privește spațiul românesc, prima femeie care a devenit doctor în științe chimice (în 1922) a fost Raluca Ripan (1894-1972). Aceasta a publicat primele sale lucrări științifice în domeniul sărurilor complexe de magneziu, împreună cu profesorul Gheorghe Spacu (1883-1955). Ulterior, a abordat o serie de alte subiecte din categoria combinațiilor complexe, atingând noi aspecte. Variind condițiile de sinteză și utilizând diferiți liganzi, cercetătoarea a obținut combinații noi. Au fost studiate proprietățile fizico-chimice ale substanțelor și scoase în evidență stabilitatea, solubilitatea, structura, utilizarea practică a substanțelor noi sintetizate.

Dezvoltarea științei chimice în Moldova sovietică a cunoscut o evoluție semnificativă începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, odată cu fondarea primelor institute de cercetare și înființarea Academiei de Științe a RSS Moldovenești în 1961⁴. Un rol fundamental în acest proces l-a avut academicianul Antonie Ablov, care a pus bazele școlii științifice în domeniul chimiei compușilor coordinativi⁵. Ulterior, cercetările s-au extins în diverse ramuri ale chimiei anorganice, organice, analitice și tehnologice, contribuind la progresul industriei și la formarea specialiștilor în domeniu. Contribuția chimiștilor din RSS Moldovenească s-a manifestat atât prin cercetări teoretice, cât și prin aplicabilitatea practică a rezultatelor obținute.

Locul și rolul femeilor în afirmarea profesională din RSS Moldovenească. Deși regimul sovietic a promovat oficial în RSSM egalitatea de gen și accesul universal la educație, femeile s-au confruntat în primul deceniu postbelic cu multiple obstacole în obținerea studiilor superioare și în afirmarea profesională. Potrivit studiilor recente, politica culturală promovată în perioada sovietică a influențat semnificativ participarea femeilor în sfera educațională și profesională din RSS Moldovenească⁶. Cu toate acestea, accesul la sistemul de învățământ superior era limitat de condițiile economice precare, iar femeile erau cel mai des încurajate să se dedice responsabilităților familiale și muncii domestice. Chiar dacă în anii 1960 numărul femeilor înscrise la studii în instituțiile de învățământ superior a crescut, acestea totuși erau predominant orientate spre domenii considerate „tradiționale”, precum pedagogia, medicina sau științele sociale. Prezența femeilor în disciplinele tehnice și științifice, precum chimia, fizica sau ingineria, era semnificativ mai redusă.

Educației și Cercetării, Universitatea de Stat din Moldova, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, Chișinău, Editura USM, 2023, p. 505.

⁴ Ion Jarcuțchi, Constantin Manolache, I. Xenofontov, *Știința în Republica Moldova: file de istorie (I)*, în „Enciclopedia. Revista de istorie a științei și studii enciclopedice”, nr. 1(4)/2013, p. 13-15.

⁵ Tudor Lupașcu, Iulia Malcoci, I.V. Xenofontov, *Academicianul Antonie Ablov (1905-1978) între viața privată și activitatea științifică*, în „Akademos. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă”, nr. 1, 2021, p. 83-90.

⁶ Vezi: Valentina Ursu, *Politica culturală în RSS Moldovenească. 1944-1956*, Chișinău, Editura Pontos, 2013, 287 p.

Domeniul științelor exacte și sectorul industrial era dominat de bărbați, iar promovarea femeilor în poziții de conducere sau în domeniul cercetărilor avansate era mult mai dificilă. Femeile care-și doreau să urmeze o carieră științifică se confruntau cu provocări suplimentare, urmând să echilibreze responsabilitățile profesionale cu cele familiale, într-o societate patriarhală în care stereotipurile de gen continuau să stea în capul mesei.

În pofida acestor dificultăți, unele femei, totuși, au reușit să se afirme în domeniul științei și tehnicii, contribuind la afirmarea științei în RSS Moldovenească. Cu toate acestea, numărul mic de femei cu studii superioare, în special în științele exacte și aplicative, a rămas o realitate persistentă pe parcursul întregii perioade sovietice, având repercusiuni evidente și pentru perioada post-sovietică.

Femeile și cercetările în domeniul chimiei. Din 1956, câteva femei, discipole ale academicianului Antonie Ablov (1905-1978), și-au lăsat amprenta în activitatea Institutului de Chimie al Academiei de Științe a Moldovei. Este vorba despre cercetătoarele Nelly Proschina (1932-?), Olga Bologa (1936-2016), Margareta Iampoliscaia (1938-2023) și Leila Milcova (1938-?), care, în majoritate, erau venite după 1944 în Moldova sovietică din RSFS Rusă.

Fig. 1 – Nelly Proschina, Olga Bologa, Margareta Iampoliscaia și Leila Milcova (Sursa: Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, F. 1, inv. 4, d. 467, f. 3; F. 22, inv. 3, d. 395, f. 4; d. 969, f. 4; d. 175, f. 3)

Spre exemplu, Nelly Proschina, rusoaică de naționalitate, s-a născut în orașul Orenburg, Federația Rusă, tatăl fiind (din 1917) membru al PC al URSS, iar mama casnică. Odată cu transferul părinților în RSSM, în 1944, aceasta și-a continuat studiile la Chișinău, fiind admisă în 1951 la Universitatea de Stat din Chișinău, Facultatea de Chimie. În 1956, după absolvirea facultății, a fost repartizată la Institutul de Chimie al Academiei de Științe a RSSM, unde a activat în diverse funcții: laborant (1956-1959), laborant superior (1959-1962), aspirantă (doctorandă) (1962-1965), cercetător științific stagiar (1965-1972), cercetător științific superior (1972-1986) și cercetător științific coordonator (1987-2005). Între 1972 și 1977 a ocupat funcția de șef-adjunct al Laboratorului de chimie a compușilor coordonativi din cadrul Institutului de Chimie⁷.

⁷ Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei (infra: AȘCAȘM), F. 22, inv. 3, d. 395, f. 2, 9.

Fig. 2 – De la stânga la dreapta: dr. Nelly Proschina, acad. Nicolae Gărbălău și dr. Olga Bologa în Laboratorul chimia compușilor coordinativi al Institutului de Chimie al AȘ a RSSM, anii 1980
(Sursa: Arhiva curentă a Institutului de Chimie al USM)

De remarcat faptul că în 1960 Nelly Proschina a devenit membră a Partidului Comunist, deținând funcțiile de secretar și membru al Biroului organizației de partid din cadrul Institutului de Chimie, membru al Comitetului de organizare a seminarelor metodologice în probleme filosofice în chimie, membru în comisiile sectoriale electorale etc., activități pentru care i-au fost acordate diplome de onoare, premii și distincții, printre care Medalia jubiliară „За доблестный труд. В ознаменование 100-летия со дня рождения В.И. Ленина (Pentru o muncă curajoasă. În comemorarea a 100 de ani de la nașterea lui V.I. Lenin)” (1970)⁸.

Admisă la doctorat, la specialitatea Chimie anorganică, Nelly Proschina a realizat și susținut teza de doctor (1968) cu titlul *Studiul compușilor coordinativi ai metalelor de tranziție cu liganzi organici ce conțin grupa amină*, sub îndrumarea savantului A. Ablov⁹. Pe parcursul carierei științifice Nelly Proschina s-a specializat în domeniul de sinteză a compușilor coordinativi și spectroscopia moleculară (UV-Vis, IR), cercetările fiind axate pe sinteza și studiul combinațiilor coordinative ale metalelor de tranziție în baza liganzilor polifuncționali polidentati tiosemicarbazonici. Cea mai mare realizare științifică a ținut de obținerea dioximinelor cobaltului (II), testate la întreprinderea textilă „Трехгорная мануфактура (Manufactura Trekhgornaya)” din Moscova. Ulterior, acești compuși au fost utilizați în calitate de catalizatori pentru vopsirea fibrelor naturale și sintetice în industria textilă, la întreprinderile din orașele Kalinin, Iarțev, Ternopol și Tiraspol, implementarea având un efect economic important¹⁰.

⁸ *Ibidem*, f. 62.

⁹ *Ibidem*, f. 8.

¹⁰ Н.Н. Проскина, З.Н. Егорова, Н.Е. Булушева и др., *Диоксимины кобальта – ускорители восстановления кубовых красителей*, în „Текстильная промышленность”, nr. 9/1982, с. 56 (N.N. Proschina, Z.N. Egorova, N.E. Bulușeva ș.a., *Dioximinele cobaltului – acceleratori pentru reducerea coloranților cubici*, în „Textilinaia Promîșlennosti”, nr. 9/1982,

În urma activității științifice au fost publicate peste 170 de lucrări științifice, obținute nouă brevete de invenție, elaborate două propuneri de raționalizare și realizate numeroase contracte economice contra plată. Pentru merite deosebite, în 1985 lui Nelly Proschina i-a fost decernat Premiul de Stat al RSSM în domeniul științei și tehnicii, inclusiv diverse distincții acordate de organizații științifice de prestigiu din URSS¹¹.

Fig. 3 – Brevete de invenție ale cercetătoarelor Nelly Proschina (din 1977), Olga Bologa (din 1983), Margareta Iampoliscaia (din 1977)
(Sursa: Arhiva curentă a Institutului de Chimie al USM)

În plan științifico-didactic, Nelly Proschina a coordonat două teze de doctorat și a participat la organizarea conferințelor științifice, ocupând funcția de secretar la două ediții ale Conferinței Unionale „Metode fizice în chimia coordinativă” (Chișinău, anii 1965 și 1968).

În plan personal, Nelly Proschina s-a căsătorit cu membrul de partid Evghenii Vitu (n. 1931), care a activat ca lector la Catedra de mecanică teoretică a Institutului Politehnic „Serghei Lazo” din Chișinău, iar ulterior ca cercetător științific la Institutul de Fizică Aplicată al Academiei de Științe a Moldovei¹². Din căsătoria acestora a apărut fiica Elena (n. 1960).

Carierea doctorului chimist Nelly Proschina evidențiază tranziția de la cercetarea fundamentală la implementarea rezultatelor în industrie, fenomen mai rar întâlnit în contextul URSS, unde multe realizări științifice rămăneau la nivel teoretic. Contri-

p. 56); Л.А. Казанцева, А.С. Димогло, Н.Н. Проскина, И.Б. Берсукер, *Квантохимическое исследование взаимодействия транс-диоксиминов кобальта (III) с оксиметилсульфинатом натрия*, în „Координационная химия”, т. 9/1983, с. 379 (L.A. Kazantseva, A.S. Dimoglo, N.N. Proschina, I.B. Bersuker, *Studii cuantochimice ale interacțiunii transdioximinelor cobaltului (III) cu oximetilsulfanatul de sodiu*, în „Координационная химия”, v. 9/1983, p. 379); З.Н. Егорова, Н.Н. Проскина, И.В. Хорошун, Н.Е. Булушева, *Исследование взаимодействия ниоксиминов кобальта (III) с восстановителями кубовых красителей*, în „Известие ВУЗов. Химия и химическая технология”, т. 27, вып. 4, 1984, с. 393-396 (Z.N. Egorova, N.N. Proschina, I.V. Horoshun, N.E. Buluseva, *Investigații ale interacțiunii neoximelor cobaltului (III) cu agenți de reducere a coloranților cubici*, în „Известия ВУЗов. Химия и Химическая Технология”, v. 27, nr. 4/1984, p. 393-396) etc.

¹¹ АСХАМ, F. 22, inv. 3, d. 395, f. 81.

¹² *Ibidem*, f. 6.

buția sa la dezvoltarea catalizatorilor pentru industria textilă demonstrează capacitatea sa de a corela cercetarea academică cu necesitățile economice. Cercetările ei s-au încadrat în tendințele științifice ale epocii sovietice, când obținerea și studiul compușilor coordinativi ai metalelor de tranziție erau necesari de aplicat în diverse domenii. În raport cu alți cercetători sovietici, inovațiile sale au avut impact direct asupra economiei, fiind implementate în producția industrială a URSS. Deși a obținut numeroase brevete și a contribuit la modernizarea industriei textile, este dificil de apreciat măsura în care cercetările lui Nelly Proschina au fost recunoscute pe plan internațional, având în vedere restricțiile impuse de regimul sovietic asupra colaborărilor științifice externe.

Altă discipolă a acad. Antonie Ablov, care s-a remarcat, a fost Olga Bologa, de naționalitate rusă, născută în orașul Kislovodsk, regiunea Stavropol, într-o familie de angajați. După absolvirea școlii medii a fost admisă (1954-1959) la Facultatea de Chimie a Universității de Stat din Chișinău, pe care a finalizat-o cu mențiune. Ulterior, a fost repartizată la Institutul de Chimie al AȘ a RSSM, în cadrul Laboratorului de chimie anorganică, unde a lucrat ca laborant până la admiterea la studii prin aspirantură (1960-1964)¹³. A obținut titlul de doctor în anul 1970, după susținerea tezei cu titlul *Compuși complecși ai cobaltului trivalent cu configurație cis* în domeniul chimiei anorganice, la Universitatea de Stat din Chișinău. Ulterior, a fost angajată ca cercetător științific stagiar (1964) în cadrul Laboratorului de chimie anorganică (redenumit ulterior Laboratorul de chimie a compușilor coordinativi) (Fig. 2), avansând treptat în carieră. A ocupat funcțiile de cercetător științific superior (1981) și cercetător științific coordonator (1988) la Institutul de Chimie al AȘ a RSSM¹⁴. Domeniul de cercetare al acesteia a ținut de sinteza și studiul noilor compuși coordinativi ai metalelor cu liganzi organici polidentati și polifuncționali, având aplicații în calitate de substanțe biologice active și ca inhibitori ai proceselor de coroziune. Rezultatele cercetărilor sale au fost publicate în 250 de lucrări, dintre care 70 articole în reviste de specialitate naționale și internaționale, și 170 de comunicări prezentate la conferințe științifice naționale și internaționale. A fost și coautoare a 20 de brevete de invenție, premiate la diverse expoziții și saloane de invenție, obținând diplome și medalii, printre care Medalia de Bronz a EREN a RSSM.

Concomitent cu activitatea științifică, dr. Olga Bologa a fost implicată și în formarea noilor generații de cercetători, ghidând realizarea mai multor teze de licență și de doctorat. Ciclul său de lucrări privind utilizarea compușilor coordinativi în calitate de catalizatori în vopsirea țesăturilor din bumbac a fost apreciat cu Premiul de Stat al RSSM în domeniul științei și tehnicii (1985)¹⁵.

Pe lângă activitatea profesională în cadrul Institutului de Chimie, Olga Bologa a fost membru activ al Comitetului local al Organizației Comsomoliste (VLKSM). A condus Seminarul „Probleme filosofice ale chimiei” și a ocupat diverse funcții administrative – secretar și adjuncta șefului laboratorului de Chimie a compușilor coordinativi. În plan personal, ținem să menționăm că a fost căsătorită cu un apreciat savant, fizician, academicianul Mircea Bologa.

¹³ *Ibidem*, d. 969, f. 68-70.

¹⁴ *Ibidem*, f. 118.

¹⁵ *Ibidem*, d. 175, f. 93.

O amprentă în istoria cercetărilor din domeniul chimiei a lăsat-o și Margareta Iampoliscaia, la fel de naționalitate rusă, originară din orașul Kuibîșev, regiunea Novosibirsk, tatăl său având gradul militar de general-maior, iar mama fiind casnică. Între anii 1946 și 1952, familia protagonistei s-a stabilit în orașul Zaporojie din Ucraina, după care s-au transferat la Moscova¹⁶.

După absolvirea școlii medii, Margareta Iampoliscaia a fost înmatriculată la Institutul de Tehnologie Chimică Fină „M. Lomonosov” din Moscova. La scurt timp, după absolvire, a fost repartizată la Institutul de Chimie al AȘ a RSSM, unde a activat (1952-1963) în diverse funcții: laborant, laborant superior și cercetător științific stagiar în Laboratorul de chimie anorganică. În anul 1963 a fost admisă la aspirantură la Institutul de Sinteză Petrochimică „A.V. Topciev” din Moscova. În 1967 a susținut teza de doctor cu titlul *Sinteza și reacțiile compușilor macromoleculari ai litiului*, sub îndrumarea acad. V.A. Karghin, la specialitatea chimia compușilor macromoleculari.

A continuat să activeze în calitate de cercetător științific stagiar în cadrul Laboratorului de chimie anorganică al Institutului de Chimie al AȘ a RSSM, devenind în anul 1991 cercetător științific superior. Domeniile sale de cercetare au inclus sinteza și studiul compușilor coordinativi polinucleari ai cuprului (II) și nichelului (II), precum și al clusterilor elementelor 3d cu proprietăți magnetice neobișnuite. Rezultatele științifice au fost materializate în peste 100 de lucrări științifice, inclusiv în cinci brevete de invenție, care au dus la îndeplinirea lucrărilor științifice contractuale pentru obținerea materialelor magnetice. De asemenea, a ghidat realizarea a două teze de doctorat și a activat ca secretar al Comisiei de experți pentru sectorul Chimie anorganică, fiind și membru al Consiliului tinerilor cercetători din cadrul Institutului de Chimie al AȘ a RSSM.

În calitate de secretar, a fost implicată în organizarea Conferinței tradiționale „Metode fizice și matematice în chimia coordinativă”, organizată periodic de Institutul de Chimie al AȘ a RSSM. Margareta Iampoliscaia nu a fost membru de partid, dar a fost implicată (1952-1966) în activitățile Organizației Comsomoliste (VLKSM), îndeplinind diverse funcții, inclusiv de conducător al comsomoliștilor din Laboratorul de chimie a compușilor coordinativi. A ocupat și funcția de președinte al Comisiei pentru Reagenți Chimici din cadrul Prezidiului AȘ a RSSM și vice-președinte al aceleiași comisii la Institutul de Chimie al AȘ a RSSM.

În plan personal, Margareta Iampoliscaia s-a căsătorit în anul 1964 cu Miron Krimer, doctor în științe chimice și cercetător științific superior la Institutul de Chimie al AȘ a RSSM, dând naștere fiului Anatolie (n. 1971).

Activitatea științifică a dr. Margareta Iampoliscaia reprezintă un exemplu de dedicație și contribuție valoroasă în domeniul chimiei anorganice și al chimiei compușilor coordinativi. De-a lungul carierei sale a contribuit la acumularea rezultatelor științifice în domeniul sintezei și studiului compușilor magnetici și a materialelor inovative, având un impact semnificativ asupra cercetării științifice din RSSM. În ciuda unui context politic și social în continuă schimbare, Margareta Iampoliscaia a reușit să rămână fidelă principiilor sale științifice, contribuind prin lucrările sale la dezvoltarea științei și la formarea unor noi cercetători. Implicarea sa în diverse organizații și comisii științifice a favorizat promovarea unui climat intelectual deosebit, iar rezul-

¹⁶ *Ibidem*, f. 5.

tatele muncii sale sunt reflectate în numeroase publicații științifice și brevete de invenție. Prin realizările sale, Margareta Iampoliscaia rămâne o personalitate importantă în istoria științei din perioada sovietică.

Cercetătoarea Leila Milcova, de naționalitate bulgară, s-a născut în orașul Bolgrad, Ucraina, tatăl său fiind medic veterinar, iar mama casnică. A început studiile medii în orașul Cahul (1944), pe care le-a finalizat la Chișinău (1954), după ce familia s-a mutat în acest oraș. A continuat studiile (1954-1961) la Facultatea de Chimie a Universității de Stat din Chișinău, absolvindu-le cu mențiune¹⁷. Ulterior, a fost angajată în cadrul Laboratorului de chimie anorganică al Institutului de Chimie al AȘ a RSSM, fiind avansată, în anul 1964, din laborant în cea de laborant-superior, urmând toate treptele funcției de cercetător științific până în 1980, când s-a transferat în cadrul altui institut de cercetare al AȘ a RSSM și a continuat activitatea în domeniul biologiei.

S-a specializat în domeniul chimiei compușilor coordinativi, făcând studiile în aspiratură (1964-1977) sub îndrumarea acad. Antonie Ablov. Domeniul său de cercetare a fost concentrat asupra studiului compușilor coordinativi ai cuprului, utilizând metoda Rezonanței Electronice de Spin (RES). Teza de doctorat, cu titlul *Studiul proprietăților magnetice și optice ale complexelor în baza sărurilor de cupru cu acizi organici*, reprezintă o contribuție semnificativă în acest domeniu.

În plan profesional, a organizat conferințe științifice și seminarii metodologice, contribuind la dezvoltarea mediului academic. În viața socială s-a implicat activ, ocupându-se de conducerea echipei sanitare („сандружина”¹⁸) a AȘ a RSSM, demonstrând un angajament deosebit față de comunitatea științifică.

Realizările doctorului Leila Milcova s-au datorat, în special, unei discipline și organizări desăvârșite înscrise de aceasta la locul de muncă.

Considerații finale. În încheierea studiului aducem câteva puncte de vedere în ceea ce privește implicarea segmentului feminin la dezvoltarea științei chimice în Moldova sovietică. Din cele relatate, putem conchide faptul că accesul femeilor în cercetare și obținerea recunoașterii profesionale în perioada sovietică erau condiționate de apartenența politică și loialitatea față de sistemul politic. Recrutarea personalului științific în instituții, inclusiv Institutul de Chimie al AȘ a RSSM, era efectuat preponderent din rândul specialiștilor veniți sau stabiliți în republică după 1944. Implicarea cercetătorilor din rândul populației autohtone, și mai ales a femeilor, a devenit vizibilă abia în ultimele decenii ale existenței Uniunii Sovietice, odată cu procesul de restructurare¹⁹. *Per ansamblu*, pentru perioada sovietică este caracteristică excluderea femeilor din funcțiile de conducere din cadrul instituțiilor de cercetare, în pofida demonstrării unor competențe științifice remarcabile și rezultate notabile. În a-

¹⁷ *Ibidem*, F. 1, inv. 4, d. 467, f. 5-8.

¹⁸ Concept legat de sistemul civil de apărare, parte componentă a măsurilor de apărare în perioada sovietică, în scopul protecției populației împotriva armelor de distrugere în masă, precum și a desfășurării lucrărilor de salvare și refacere a zonelor afectate de dezastrurile naturale. Cei implicați în acest sistem urmau o pregătire teoretică prin susținere de prelegeri și cursuri practice pe teme medicale și de supraviețuire în condiții periculoase.

¹⁹ Vezi și: Lidia Prisac, Maria Cocu, *Istoria chimiei la feminin. Doctorul habilitat Aculina Aricu: „Tot ce este în jurul nostru, este chimie”*, în „Akademos. Revistă de Artă și Cultură”, nr. 4 (75), 2024, p. 137-144.

cest sens, cercetătoarele erau promovate extrem de rar în funcții decizionale, locurile fiind rezervate aproape în exclusivitate bărbaților, de regulă cu un parcurs politic pe linie de partid. Analiza implicării femeilor în cercetarea științifică din domeniul chimiei în Moldova sovietică, prin studierea biografică a cercetătoarelor Nelly Proschina, (1932-?), Olga Bologa (1936-2016), Margareta Iampoliscaia (1938-2023) și Leila Milcova (1938-?), evidențiază un tablou complex, format atât de realitățile socio-politice ale epocii, cât și de ideologia regimului sovietic. Contribuția în domeniul cercetării a protagonistelor scoate în evidență nu doar realizările științifice de valoare, ci și contextul în care acestea s-au afirmat. Este relevant de menționat faptul că trei cercetătoare erau de naționalitate rusă (Nelly Proschina, Olga Bologa și Margareta Iampoliscaia) și una bulgară (Leila Milcova), provenind din RSFS Rusă și RSS Ucraineană. Aceasta demonstrează aportul unui număr infim de femei la dezvoltarea științei chimice în Moldova sovietică, precum și influența politicii de partid drept criteriu determinant în evoluția profesională, asupra dinamicii și structurii mediului științific.